

Předmluva k 2. vydání [Filosofie a víry] [1999]

První vydání souboru textů *Filosofie a víra* je už nějaký čas rozebráno, i když nevyšlo v nijak malém nákladu. Rozhodl jsem se je rozšířit o některé další texty, které snad mohou přispět k plastičtějšímu pohledu na cestu, již je ostatně vždycky každé filosofické úsilí, aniž by nutně cílilo k nějakému završení v podobě detailně vypracovaného systému.

Náležím k myslitelům, kteří spoléhají na to, že „myšlení má budoucnost“; podmínkou této „budoucnosti myšlení“ je však zejména dnes jeho orientace na budoucnost a jeho směřování do budoucnosti (přesněji: vstříc přicházející budoucnosti. Ta budoucnost zajisté není prázdná (tak jako není ostatně prázdná ani naše mysl, aby se do ní jen něco mohlo vpisovat jakýmsi působením zvenčí, jak si to představovali empiristé), i když ještě není zaplněna „jsoucný“ (tak jako ani rozum není předem „vybaven“ a „zaplněn“ nějakým apriori, jak si to zase představoval Kant).

[Předběžné poznámky]

01

Zvířata jsou schopna se obávat jen bezprostřední budoucnosti, pokud hrozí, a také se jen do bezprostřední budoucnosti vrhat všude, kde mají šanci zvítězit nebo kdy prohra by je stála příliš velkou obětí. Všude, kde jde o dlouhodobější strategie, nastupují instinkty a pudy (i když pořádně nevíme, co to je). Bobři staví přehradu, vosy slepují hnízdo, mravenci budují mraveniště, aniž by si kdy byli schopni uvědomovat celkový projekt nebo plán.

02

Člověk vypadl z této role aktivního živočicha, který se nechává v dlouhodobějších strategiích vést akčními systémy, spočívajícími na bázi pudů a instinktů, neboť si uvědomuje budoucnost do větší distance resp. hloubky a zároveň pociťuje znejistění a děs z této hrozící budoucnosti, která nemá žádnou předmětnou podobu.

03

Archaický člověk čelí tomuto ještě nezpředmětněnému nebezpečí, jež přichází a hrozí z budoucnosti, dvojným způsobem. Jednak se od budoucnosti odvrací, tj. vlastně jí nečelí, ale vystavuje jí svá záda. A to znamená, že tváří se obrací „dozadu“, řečeno z našeho hlediska, tj. do minulosti, aby tam našel vzory, které by mohl co nejpřesněji resp. až do ztotožnění napodobit. Tím na sebe bere úlohu, o jejímž konci, tj. výsledku, již předem ví, a vyhýbá se tak resp. pokouší se vyhnout všemu mimořádnému a neočekávanému.

Eliade a jeho historizace jungovských „archetypů“

Souvislost historie a individuálního životního příběhu

Souvislost obratu do budoucnosti a počátku dějinných dějin (dějinnosti dějin)

Evropská civilizace a kultura je založena na důvěře v přicházející (adventivní) budoucnost

Do důvěry v adventivní budoucnost se „rodí“ a je lidmi a kulturou uváděno každé dítě, každý nově narozený jedinec

Mimohebrejská (pro Evropu to znamená především řecká) tradice ustavuje normu či ideál tzv. heroického postoje a postuluje statečnost jako jednu z ctností

Oslabený (především duševně a mravně oslabený) člověk nedokáže být statečný a tím méně heroický

Různé druhy oslabenosti vedou k různým formám narušení zmíněného evropského vztahu důvěry v budoucnost a spolehnutí na to, co z budoucnosti přichází

Pravý a nepravý vztah k budoucnosti: rozlišení na základě uvedených bodů

Nepravý vztah k budoucnosti si dělá obrazy toho, co přijde, ale není si jist, zda dojde k jejich splnění

Pravý vztah k budoucnosti: člověk se na budoucnost spolehne tak, že si jí začne být naprosto jist, ale nejen si není jist tím, jak bude vypadat, ale vůbec se nesnaží si dělat obrazy toho, jak bude vypadat

Nejde tedy jen o vztah k budoucnosti, ale také a možná především o vztah z předmětnosti a ke zpředměťování

To má své důsledky pro hodnocení některých psychotherapeutických postupů a zásahů: není důvěra ve verbalizaci (a tím se obvykle rozumí zpředměťující verbalizace) jednostranná? Je vše, co je „obsahem“ nevědomí či podvědomí, verbalizovatelné tradičním způsobem?

Verbalizace kontra reflexe: slova mohou být také nebezpečná, nejenom jejich absence

Rozlišení skutečných pacientů (nemocných) od špatně, nesprávně myslících

Psychotherapie by se neměla omezovat na metody psychologické a psychiatrické, ale měla by užívat promyšlených postupů, ne pouze reflektovaných a kontrolovaných filosofii, ale filosoficky iniciovaných a orientovaných

Konec konců právě Patočka dost vehementně insistoval na tom, že „péče o duši“ je bytostně filosofická úloha; vůči formulaci „péče o duši“ mám jisté výhrady, ale ty v žádném případě nemají zpochybnit myšlenku duševní terapie

(31. 10. 1991)